

**М. І. ПИРОГОВ ЯК ФУНДАТОР ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ПРОБЛЕМИ
ВИКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ТЕХНІЧНИХ
ВНЗ УКРАЇНИ**

*М. А. Томчук, В. Ф. Сакевич,
Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця)*

В цьому році все прогресивне людство разом з Україною відмічає 200-річчя від дня народження справді величної людини, великого гуманіста, патріота, надзвичайно працюючого лікаря і вченого М. І. Пирогова. Всім відомий Микола Іванович як видатний лікар-хірург, анатом, вчений, який винайшов гіпсову пов'язку, ефірний та хлороформний наркоз, велику кількість нових хірургічних інструментів. Але не менший вклад його у розвиток людства в справі організації Міжнародного Червоного Хреста (МЧХ) у Росії. І хоч засновником МЧХ вважається швейцарець Анрі Дюнан він сам відмічає, що до цієї думки його підштовхнули праці М.І. Пирогова, що висвітлювали його участь і досвід надання допомоги пораненим у Кримській війні (1853-1856 рр.) [1]. Так вже склалося, що цей великий мислитель маючи досвід участі у Кавказькій війні, Кримській та Російсько - Турецькій війнах першим заявив про те, що поранені і хворі воїни мають потребу в чуйному і уважному відношенні до них командування і урядників та що в цій справі дуже багато може допомогти суспільство. Тобто, щоб допомогти своїм пораненим співвітчизникам (а можливо і родичам) ми зобов'язані подумати наперед про можливу допомогу. Звичайно, що уряди на цю справу витрат не планували і всіляко ігнорували існуючі проблеми, але завдячуючи чуйному серцю, великому ентузіазму і організаторським здібностям Миколи Івановича були організовані мобільні польові шпиталі на 210 місць, вперше задіяні в якості медичного персоналу жінки, розроблені рекомендації і вказівки по винесенню поранених із зони бойових дій та наданню їм першої допомоги, забезпеченню особового складу індивідуальними перев'язочними пакетами, навчанню само та взаємодопомоги, порядку сортування поранених і їх транспортування та багато чого іншого, що остаточно почало застосовуватись лише з початком першої світової війни, а тепер діє у всіх арміях і спецпідрозділах. Через це нашого співвітчизника називають родоначальником військово-польової медицини.

З 3 травня 1867 року почала діяти спілка допомоги пораненим і хворим воїнам, якою керував М. І. Пирогов і через яку було зібрано величезну кількість добровільних пожертв, теплих речей, продуктів, коштів тощо для поранених в діючих арміях. А в 1879 році вона була перетворена в Російську спілку Червоного Хреста. Дивлячись на такий великий волонтерський рух і жертвність в практичній реалізації гуманітарних принципів

у поводженні з пораненими, хворими та військовополоненими ми помітимо, що таких людей ніхто спеціально не готував, але вони самі керуючись своїм сумлінням знаходили собі застосування там, де важко і є потреба. Це такі медсестри Красновоздвиженської общини, як Є. М. Бакуніна, Д. А. Александрова, Флоренс Найтингейл та інші. Дуже часто їх дії були на перекір кар'єрі, вигоді, владі та з ризиком для власного життя. Але бажання послужити людям, що в біді, своєю жертвовністю долали усі перепони. Це був прояв гуманності медичних працівників по відношенню до поранених і військовополонених.

Разом з розвитком принципів гуманізму розвивалось і правове ведення війни. Перші положення правил ведення війни з'явилися з угодами 1864 року у Женеві – про долю поранених на полі бою і в 1868 році в Санкт-Петербурзі – про заборону застосування розривних снарядів вагою менше як 400 грамів. Далі відбулися дві мирні конференції в Гаазі – у 1899 і 1907 роках, де було досягнуто угод про методи і засоби ведення воєн. Саме з того часу ми говоримо про Женевське і Гаазьке право. Гаазьке право (право війни) трактує методи воєнних операцій та зброю, а Женевське (гуманітарне право) – захист жертв війни. Тому дії всіх, хто дотримується порядку і дисципліни та поводить відповідно до положень Міжнародного гуманітарного права (МГП) перебуватимуть завжди у відповідності з нормами і принципами права війни.

Хоч всі принципи сторічної давності прописані у міжнародному законодавстві, а держави взяли на себе відповідальність за їх виконання, виникають постійні перешкоди у застосуванні основних статей МГП і навіть ознайомлення населення та керівників усіх рівнів з основними його положеннями.

Жахіття Другої Світової війни та заснування у 1945 році Організації Об'єднаних націй привели людство до прийняття Загальної Декларації (Хартії) прав людини, яка зобов'язала держави, що підписали її, гарантувати кожній людині право на життя, на справедливі і сприятливі умови праці, надання допомоги у разі потреби, захист від різного роду дискримінацій тощо. Ці права повинні виконуватись, хоч частково, і у воєнний час. Тому є постійна потреба у захисті цих цінностей під час війн та конфліктів. Цей захист має реалізувати Міжнародне гуманітарне право через свої механізми за будь-яких обставин. Жан Піке висловив думку про те, що гуманітарне право є гілкою міжнародного суспільного права, яке просякнута духом людяності та зосереджено на захисті особи з метою пом'якшити страждання всіх жертв збройних конфліктів – поранених, хворих, потерпілих в корабельній аварії, військовополонених та цивільних осіб.

Основу сучасного Міжнародного гуманітарного права по захисту людей складають чотири Женевські конвенції, що були прийняті ООН 12 серпня 1949 року. Вони поділяються так:

- перша Женевська Конвенція «З поліпшення становища поранених і хворих у діючій арміях»;
- друга Женевська Конвенція «З поліпшення становища поранених, хворих і осіб зі складу збройних сил, що зазнали аварії корабля»;
- третя Женевська Конвенція «З поводження з військовополоненими»;
- четверта Женевська Конвенція «Із захисту цивільного населення під час війни».

В зв'язку із зміною озброєнь, утворенням військових блоків 8 березня 1977 року з ініціативи МЧХ у Женеві на дипломатичній конференції були прийняті два додаткові протоколи до Конвенцій 1949 року, що розширили діапазон захисту осіб, які постраждали від збройних конфліктів.

Одним із завдань МГП є доведення норм і вимог до всіх громадян, керівників всіх рангів та всіх збройних сил держав. Порушників чекає клеймо військових злочинців без терміну дії. Знання цих документів є важливим для цивільних та керівників всіх рангів і тому, що на випадок війн, конфліктів і терористичних дій вони надають реальний захист. Тоталітарні режими і країни з нерозвиненою демократією приховують від своїх громадян їх права з МГП. Так було і за часів Радянського Союзу, коли в жодних учбових курсах ВУЗів країни детально не давались статті вищезгаданих документів. Боялись космополітизму, розмиття патріотизму тощо.

Україна має свої особливості у сфері забезпечення знань МГП її громадянами. Додаткову потребу в цьому має структура системи цивільного захисту держави, відповідно до якої всі керівники підприємств, організацій та установ є начальниками систем захисту відповідних підсистем. Тому спеціалізована базова підготовка їм вкрай необхідна. Реалізуючи Болонські домовленості система вищої освіти нашої країни мимоволі ігнорує таку підготовку, або окремих її розділів таких як міжнародне гуманітарне право та право війни. Це відбувається через те, що домінуючі країни Європи мають системи, де за захист населення відповідають недержавні, або напівдержавні організації, та опираються на достатньо якісну та дієву спеціалізовану підготовку відповідних керівників цивільного захисту. В нашій країні змішана система, що максимально залучає до участі в системі цивільного захисту усіх медичних та технічних фахівців в складі невоєнізованих формувань (випускників учбових закладів III і IV рівня акредитації). Тому вкрай важливо, щоб такі знання керівник отримував ще навчаючись у ВНЗ. В технічних навчальних закладах у більшості випадків так воно і є, але такі знання зовсім не отримують студенти заочної і вечірньої форм навчання, тому що успадкована нами система освіти мала на увазі, що студент-заочник, працюючи за фахом і як правило вже на певній посаді самостійно вивчав систему цивільного захисту, тому вивчення основ МГП вважалося зайвим.

Що ж маємо у нашій країні на даний час? Більше третини ВНЗ об'єднує схожі нормативні дисципліни (як-то безпеку життєдіяльності, охорону праці та цивільну оборону) і зрозуміло там вже не має годин для вивчення МГП. Додає певного хаосу у цій царині і відносно велика свобода ВНЗ, де програму нормативної дисципліни самостійно змінює декан чи кафедра в бік зменшення кількості годин. Також у більшості вишів всі студенти заочної і вечірньої форми навчання не бачили не тільки МГП, але і в цілому не вивчали систем цивільного захисту, хоч і отримують такий самий диплом державного зразка майбутнього керівника. Над всім цим варто замислитись так, як порушується єдність та цілісність вищої освіти, а відповідно і якість підготовлених кадрів. Якщо ще врахувати важливість задачі, що може вирішуватись – життя та здоров'я людей, обороноздатність країни, то маємо вагомі недоліки щодо якості підготовки майбутніх керівників для нашої держави.

Проблема ще більш ускладнюється коли ми говоримо про підготовку медичних та інженерних кадрів. Саме інженерні керівники в майбутньому мають реалізовувати на практиці принципи МГП і проводити ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій з наданням першої долікарської допомоги та відновлення функціонування об'єктів господарської діяльності. А це вимагає не тільки високого рівня фахових, а й правових знань та навиків керівництва у кризових ситуаціях з суворим дотриманням правил техніки безпеки при виконанні робіт.

Отже і маємо, що у 19 сторіччі, коли не існувало міжнародного законодавства, відповідних освітніх програм знаходилась величезна кількість сподвижників, серед яких є і наш земляк, щоб на практиці вирішувати важливі питання МГП, а у 21 сторіччі, коли держави (в тім числі і Україна) взяли на себе відповідальність чітко і неухильно дотримуватись підписаних чисельних угод ми ігноруємо їх чітке виконання в розділі якості підготовки керівників усіх рівнів.

На основі аналізу рівня випускників ВНЗ України із знань МГП можемо сказати, що сьогодні не має єдності освітньо-кваліфікаційного рівня знань. Особливо помітна різниця між державними та приватними навчальними закладами, де останні дозволяють собі самостійно зменшувати обсяг нормативних дисциплін, або навіть їх об'єднувати. Звичайно це призводить до погіршення якості підготовки керівних кадрів держави.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Воропай А. В. Н. И. Пирогов и краснокрестное движение. – М.: Медицина, 1980. – 48 с.
- 2.Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2007. – 487 с.